

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે
આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૭૪૨૮/૨૦૨૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી મૌલિક જે. શેલત

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના
	✓	

=====

સ્વર્ગસ્થ પુરષોત્તમભાઈ માંજીભાઈ કુંભાણી ના કાયદેસરના વારસદારો અને
અન્ય

વિરુદ્ધ

જગદીશભાઈ દેવરાજભાઈ દેસાઈ

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧, ૧.૧, ૧.૨, ૧.૩, ૧.૪, ૨, ૩, ૪ તરફે અપૂર્વ કે. જાની
(૭૦૫૭)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી મૌલિક જે. શેલત

તારીખ : ૦૬/૦૭/૨૦૨૬

ચુકાદો

૧. હાલની રિટ અરજી ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ નીચે મુજબની દાદ માંગીને દાખલ કરવામાં આવી છે:—

“એ) આ નામદાર કોર્ટ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૮.૦૩.૨૦૨૬ ના હુકમ (એનેક્ષર – ઈ પર) ને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવા મહેરબાની કરશો અને આંક ૮૪ (એનેક્ષર – બી પર) ની અરજી માંગ્યા મુજબ મંજૂર કરીને હાલની અરજી મંજૂર કરવા વધુ મહેરબાની કરશો;

બી) દાખલ, સુનાવણી અને આખરી નિકાલ પેન્ડિંગ હોય ત્યાં સુધી, આ નામદાર કોર્ટ વિદ્વાન પ્રિન્સિપાલ સિનિયર સિવિલ જજ, અમરેલી સમક્ષની એક્ઝિક્યુશન પિટિશન નં. ૨/૨૦૨૨ ની આગળની કાર્યવાહી પર સ્ટે આપવા મહેરબાની કરશો;

સી) ન્યાયના હિતમાં આ નામદાર કોર્ટને યોગ્ય લાગે તેવી અન્ય કોઈ રાહત.”

સંક્ષિપ્ત હકીકતો: —

૨. અહીંના અરજદારો મૂળ પ્રતિવાદીઓ છે, જ્યારે સામાવાળા મૂળ વાદી છે. સગવડતા ખાતર, હવે પછી, પક્ષકારોને દાવામાં તેમની મૂળ સ્થિતિ મુજબ ઉદ્દેખિત કરવામાં આવશે.

૩. વાદીએ તારીખ ૧૮.૧૦.૨૦૧૦ ના રોજ પ્રતિવાદીઓ દ્વારા સંપાદિત બાનાખત (જે હવે પછી એટીએસ તરીકે ઉદ્દેખિત છે) ના વિશિષ્ટ પાલન (સ્પેસિફિક પર્ફોર્મન્સ) ની માંગણી કરતો સ્પેશિયલ સિવિલ સૂટ નં. ૬૫/૨૦૧૧ દાખલ કર્યો હતો. એટીએસ ના સંપાદન સમયે, વાદી દ્વારા રૂ. ૬ લાખનો આંશિક અવેજ ચૂકવવામાં આવ્યો હતો. પ્રતિવાદીઓએ કરારનો પોતાનો ભાગ પૂરો ન કર્યો હોવાથી, ઉપરોક્ત દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૧ પક્ષકારો વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી, ટ્રાયલ કોર્ટે તારીખ ૨૨.૧૨.૨૦૧૭ ના ચુકાદા અને હુકમનામા દ્વારા વાદીની તરફેણમાં દાવાને આંશિક રીતે મંજૂર કર્યો હતો.

૩.૨ એવું જણાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા/હુકમનામાના ઓપરેટિવ ભાગ મુજબ, દાવાવાળી મિલકતની માપણી કરવી જરૂરી હતી અને તદનુસાર, વાદી દ્વારા પ્રતિવાદીઓને ચુકવણી કરવાની હતી. પ્રતિવાદી નં. ૧ એ તારીખ ૦૮.૦૨.૨૦૧૮ નો એક પત્ર જારી કર્યો હોવાનું જણાય છે, જેના દ્વારા વાદીને બાકી વેચાણ અવેજ જમા કરાવવા માટે જણાવવામાં આવ્યું હતું. વાદીના જણાવ્યા મુજબ, તમામ પ્રતિવાદીઓ મુંબઈ ખાતે રહેતા હોવાથી અને તેમાંથી કોઈ પણ દાવાવાળી જમીનની માપણી માટે આગળ આવ્યું ન હોવાથી, તેઓ

બાકી રકમ જમા કરાવી શક્યા ન હતા. ચુકાદા અને હુકમનામા મુજબ, માપણી પૂર્ણ થયા પછી અને દાવાવાળી જમીનનું ક્ષેત્રફળ નક્કી કર્યા પછી, વાદીએ બાકી રકમ જમા કરાવવાની હતી.

૩.૩ વાદીએ તારીખ ૦૩.૧૨.૨૦૨૨ ના રોજ પ્રતિવાદીઓ સામે એક્ઝિક્યુશન એપ્લિકેશન નં. ૨/૨૦૨૨ દાખલ કરી હોવાનું જણાય છે. પ્રતિવાદીઓ હાજર થયા હતા પરંતુ સંબંધિત સમયે કોઈ વાંધો દાખલ કર્યો ન હતો. પક્ષકારો વચ્ચે સમાધાનની વાતોના આધારે અમલવારી આગળ વધી ન હતી પરંતુ વિલંબ થયો હતો.

૩.૪ એવું જણાય છે કે એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે, સીપીસી ના ઓર્ડર ૨૧ રૂલ ૩૪ હેઠળ વાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા આંક-૩૦ હેઠળ પસાર કરેલા તારીખ ૧૭.૦૧.૨૦૨૬ ના તેના આદેશ દ્વારા, પ્રતિવાદીઓને સદર હુકમથી સાત દિવસની અંદર વેચાણ દસ્તાવેજ કરી આપવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. તદનુસાર, આંક-૩૪ હેઠળ દાખલ કરાયેલા પ્રતિવાદીઓના વાંધાઓને ફગાવી દીધા હતા. તે તબક્કે, તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૨૬ ના રોજ, પ્રતિવાદીઓએ દાવામાં સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટ, ૧૯૬૩ (જે હવે પછી 'સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૩' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૨૮ હેઠળ આંક-૮૪ હેઠળ વાદગ્રસ્ત અરજી દાખલ કરી હતી. પ્રતિવાદીઓના જણાવ્યા મુજબ, હુકમનામું પસાર થયા પછી લાંબા સમય સુધી વાદીએ રકમ જમા કરાવી ન હોવાથી અને એક્ઝિક્યુશન અરજી પેન્ડિંગ હોવા છતાં હુકમનામાની રકમ જમા કરાવવાની પોતાની તૈયારી દર્શાવી ન હોવાથી,

સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૨૮ હેઠળ દાખલ કરાયેલી વાદગ્રસ્ત અરજી મંજૂર કરવી જોઈએ.

૩.૫ વાદીએ વાદગ્રસ્ત અરજી સામે વાંધો ઉઠાવતો પોતાનો વિંગતવાર જવાબ દાખલ કર્યો હતો જેમાં તેમના જવાબના ફકરા-૮ માં હુકમનામા પછી બનેલા વાસ્તવિક પરિદ્રશ્યનું વર્ણન કર્યું છે. વાદીના જણાવ્યા મુજબ, તેઓ કરારનો પોતાનો ભાગ પૂરો કરવા માટે હંમેશા તૈયાર હતા અને રકમ તેમની પાસે તૈયાર હતી પરંતુ પ્રતિવાદીઓ પૈકી કોઈ પણ દાવાવાળી જમીનની માપણી માટે હાજર ન થતાં, તેઓ રકમ ચૂકવી/જમા કરાવી શક્યા ન હતા; ઊલટાનું, છેલ્લા ઉપાય તરીકે, તેમણે એક્ઝિક્યુશન પિટિશન દાખલ કરી હતી. એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે આંક-૩૦ હેઠળ દાખલ કરાયેલી તેમની અરજીમાં પસાર થયેલા હુકમ (તારીખ ૧૭.૦૧.૨૦૨૬ ના રોજ) પછી, જેના દ્વારા વાદીએ તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૨૬ પહેલાં હુકમનામાની રકમ ચૂકવવાની હતી, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા ઇન્ચાર્જ કોર્ટ સમક્ષ બાબતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો અને મૌખિક હુકમ પસાર થવા પર, વાદીને આંક-૩૦ હેઠળ પસાર થયેલા સદર હુકમ પર કાર્યવાહી કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી. વાદીના કથન મુજબ, તેઓ હુકમનામાની રકમ જમા કરાવવા માટે હંમેશા તૈયાર અને તત્પર હતા અને છે કારણ કે તેઓ છેલ્લા ૧૫ વર્ષથી લડી રહ્યા છે.

૩.૬ પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી અને પક્ષકારોની દલીલો તેમજ પ્રતિવાદીઓના આચરણની મૂલવણી કર્યા પછી, એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે તેના તારીખ

૧૮.૦૩.૨૦૨૬ ના વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા વાદગ્રસ્ત અરજી ફગાવી દીધી હતી. તેમ છતાં, એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે વાદગ્રસ્ત હુકમમાં અવલોકન કર્યું છે કે પ્રતિવાદીઓ તારીખ ૦૮.૦૨.૨૦૧૮ થી ૦૩.૧૨.૨૦૨૨ સુધી જ્યારે એક્ઝિક્યુશન અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી ત્યારે રૂ. ૨૬,૭૬,૮૧૨/- (મુદ્દલ રકમ) પર ૯% વ્યાજ મેળવવા માટે હકદાર છે, જે રૂ. ૩૬,૩૭,૬૧૪/- થાય છે. વાદગ્રસ્ત અરજીની તારીખથી બે અઠવાડિયાની અંદર વાદી દ્વારા વ્યાજ સહિતની ઉપરોક્ત રકમ જમા કરાવવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

૩.૭ આ અરજીમાં વાદગ્રસ્ત હુકમથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, પ્રતિવાદીઓએ આ અરજી દાખલ કરી છે.

અરજદારો – પ્રતિવાદીઓની રજૂઆતો:-

૪. અરજદારો તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી અપૂર્વ જાની રજૂઆત કરી હતી કે એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે એ બાબતની મૂલવણી ન કરીને હકુમતની ભૂલ કરી છે કે હુકમનામું પસાર થયા પછી બાકી વેચાણ અવેજ જમા કરાવવા માટે વાદી તરફથી કોઈ તૈયારી અને તત્પરતા નહોતી અને પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા તારીખ ૮.૨.૨૦૧૮ ના પત્ર દ્વારા વાદીને આવી રકમ જમા કરાવવા જણાવવા છતાં, તે જમા કરવામાં આવી ન હતી, તેથી પ્રતિવાદીઓ સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૨૮ હેઠળ દાખલ કરાયેલી વાદગ્રસ્ત અરજીમાં માંગ્યા મુજબની રાહત મેળવવા માટે હકદાર છે.

જ.૧ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે એવો કોઈ સંતોષ નોંધ્યો નથી કે હુકમનામાની રકમ જમા ન કરાવવામાં વાદી તરફથી કોઈ ઇરાદાપૂર્વકનો વિલંબ નહોતો અને હુકમનામું પસાર થયા પછી વાદી દ્વારા રકમ જમા કરાવવામાં ૮ વર્ષથી વધુનો મોટો વિલંબ થયો હોવાની હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટ દ્વારા વાદગ્રસ્ત અરજી મંજૂર થવી જોઈતી હતી.

જ.૨ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જમીનની માપણી કરાવવી અને ત્યારબાદ પ્રતિવાદીઓને હુકમનામાની રકમ જમા કરાવવી / ચૂકવવી એ વાદી પર નિર્ભર હતું, પરંતુ તેમ કરવામાં નિષ્ફળ જતાં અને પોતાની તૈયારી અને તત્પરતા દર્શાવવા માટે એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટ સમક્ષ રેકૉર્ડ પર ઓછામાં ઓછી કોઈ સામગ્રી ઉપલબ્ધ ન હોવાના અભાવે, એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે વાદગ્રસ્ત અરજી મંજૂર કરવી જોઈતી હતી.

જ.૩ તેમની દલીલના સમર્થનમાં, તેઓ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો હતો:—

(૧) ૨૦૨૬ લાઇવલો (એસસી) ૪૬૬ માં રિપોર્ટ થયેલા હબ્બાન શાહ વિ. શેરુદ્દીન;

(૨) [૨૦૨૫] ૨ એસસીઆર ૧૭૪૫ : ૨૦૨૫ આઇ.એન.એસ.સી. ૩૦૧ માં રિપોર્ટ થયેલા રામ લાલ વિ. જરનૈલ સિંહ (મૃતક) તેમના એલઆર અને અન્ય મારફત;

(૩) [૨૦૨૩] ૩ એસ.સી.આર. ૩૫ માં રિપોર્ટ થયેલા પી. શ્યામલા વિ.
ગુંડલુર મસ્તાન.

૪.૪ ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરતાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી જાની આ અદાલતને હાલની
અરજી મંજૂર કરવા વિનંતી કરશે.

૫. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા અન્ય કોઈ વિશેષ રજૂઆતો કરવામાં આવી
નથી.

વિશ્લેષણ અને તારણો:—

૬. અરજદારો તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી જાનીને વિસ્તૃત રીતે સાંભળવામાં આવ્યા.

૭. વિદ્વાન વકીલ શ્રી જાનીને વિસ્તૃત રીતે સાંભળ્યા પછી અને એક્ઝિક્યુટિંગ
કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા વાદગ્રસ્ત હુકમનું અવલોકન કર્યા પછી, નીચે મુજબની
બાબતો સામે આવે છે: —

૭.૧ તારીખ ૧૮.૧૦.૨૦૦૮ ના એટીએસ ના વિશિષ્ટ પાલનની માંગણી કરતો
વાદીનો દાવો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તારીખ ૨૨.૧૨.૨૦૧૭ ના રોજ મંજૂર કરવામાં
આવ્યો હતો. એ નિર્વિવાદ છે કે પ્રતિવાદીઓએ ઉપરોક્ત ચુકાદા અને
હુકમનામાને એપેલેટ કોર્ટ સમક્ષ પડકાર્યો નથી.

૭.૨ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ ચુકાદો/હુકમનામું પડકાર્યા
વિનાનું રહ્યું હોવાથી, પક્ષકારો તેનાથી બંધાયેલા છે. ટ્રાયલ કોર્ટના ઉપરોક્ત
ચુકાદાના ઓપરેટિવ ભાગનું વાજબી ભાષાંતર નીચે મુજબ વંચાય છે: —

“:: હુકમ ::

(૧) વાદીનો હાલનો દાવો આથી અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

(૨) એવો આદેશ કરવામાં આવે છે કે દાવાવાળી મિલકતની માપણી કર્યા પછી, જો દાવાવાળી મિલકતનું માપ બાનાખતમાં દર્શાવ્યા મુજબ ૧-૧૦-૨૮ હેક્ટર-આરે નીકળે, તો વાદીએ આ કેસના પ્રતિવાદીને બાકી રહેતી રકમ રૂ. ૨૬,૭૬,૮૧૨/- (અંકે રૂપિયા છવ્વીસ લાખ છોતેર હજાર આઠસો બાર પૂરા) ચૂકવવાના રહેશે. આવી ચૂકવણી પર, પ્રતિવાદીને વાદીના ખર્ચે દાવાવાળી મિલકતનો વેચાણ દસ્તાવેજ કાં તો વાદીના નામે અથવા વાદી દ્વારા નિર્દિષ્ટ કોઈપણ વ્યક્તિના નામે કરી આપવાનો આદેશ કરવામાં આવે છે.

(૩) એવો આદેશ કરવામાં આવે છે કે દાવાવાળી મિલકતની માપણી કર્યા પછી, જો દાવાવાળી મિલકતનું માપ બાનાખતમાં દર્શાવેલ માપ કરતાં વધુ નીકળે, તો બાનાખતની શરતો મુજબ, પ્રતિ ૧ વીધા દીઠ રૂ. ૪,૮૧,૦૦૦/- (અંકે રૂપિયા ચાર લાખ એકચાસી હજાર પૂરા) ના દરે, વાદી દ્વારા પ્રતિવાદીને ગણતરી કરેલ માંગણીની રકમ ચૂકવવામાં આવ્યેથી, પ્રતિવાદીને વાદીના ખર્ચે દાવાવાળી મિલકતનો વેચાણ દસ્તાવેજ કાં તો વાદીના નામે અથવા વાદી દ્વારા નિર્દિષ્ટ કોઈપણ વ્યક્તિના નામે કરી આપવાનો આદેશ કરવામાં આવે છે.

(૪) આ વેચાણ દસ્તાવેજના સંપાદનની સાથે સાથે, પ્રતિવાદીને દાવાવાળી જમીનનો વાસ્તવિક અને શાંતિપૂર્ણ કબજો વાદીને સોંપવાનો આદેશ કરવામાં આવે છે.

(૫) જો પ્રતિવાદીઓ હુકમ મુજબની રકમ સ્વીકાર્યા પછી વાદીની તરફેણમાં વેચાણ દસ્તાવેજ કરી ન આપે, અથવા જો પ્રતિવાદીઓ ઉપરોક્ત હુકમનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો એવો આદેશ કરવામાં આવે છે કે હુકમ મુજબની વેચાણ કિંમત અદાલતમાં જમા કરાવી શકાય છે, અને હુકમની અમલવારી કોર્ટ કમિશનર મારફત કરાવી શકાય છે.

(૬) વાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી વૈકલ્પિક દાદ આથી નકારી કાઢવામાં આવે છે.

(૭) એવો આદેશ કરવામાં આવે છે કે બંને પક્ષકારોએ પોતપોતાનો ખર્ચ ભોગવવો.

(૮) હુકમ મુજબ તદનુસાર હુકમનામું તૈયાર કરવામાં આવે.”

૭.૩ સદર આખરી હુકમ મુજબ, દાવાવાળી જમીનની પ્રથમ માપણી કરવાની જરૂર હતી; જો, આવી માપણી પછી, મળેલું ક્ષેત્રફળ એટીએસ માં દર્શાવેલ ક્ષેત્રફળ કરતાં વધુ હોય, તો વાદીએ પ્રતિવાદીઓને વીઘા દીઠ રૂ. ૪,૮૧,૦૦૦/- ચૂકવવાના હતા, અન્યથા, વાદીએ રૂ. ૨૬,૭૬,૮૧૨/-

ચૂકવવાના હતા. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા માપણી માટે કે વાદી દ્વારા પ્રતિવાદીઓને આવી ચૂકવણી કરવા માટે કોઈ સમય મર્યાદા નક્કી કરવામાં આવી નથી.

૭.૪ પ્રતિવાદી નં. ૧ એ તારીખ ૦૮.૦૨.૨૦૧૮ ના પોતાના પત્ર દ્વારા વાદીને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આદેશિત વેચાણ અવેજ ચૂકવવા/જમા કરાવવા જણાવ્યું હતું. તે જ સમયે, વાદગ્રસ્ત અરજીના પોતાના જવાબમાં (ફકરા-૮) વાદીનો ચોક્કસ કેસ છે કે, તેમણે પ્રતિવાદી નં. ૧ ને માપણી માટે આગળ આવવા વિનંતી કરી હોવા છતાં, પ્રતિવાદીઓ પૈકી કોઈ પણ આવી કવાયત માટે હાજર થયું ન હતું; ઊલટાનું, પ્રતિવાદી નં. ૧ વાદી સાથે વાતચીત કરી રહ્યા હતા કે તેમના અન્ય ભાઈઓ, એટલે કે બાકીના પ્રતિવાદીઓ, માપણી માટે સંમત નથી અને થોડો સમય માંગ્યો હતો, જેથી બાબતોમાં વિલંબ થયો હતો.

૭.૫ પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, કોઈપણ ખેતીની જમીન એટલે કે દાવાવાળી જમીનની માપણી તેમના માલિક એટલે કે પ્રતિવાદીઓની હાજરીમાં થવી જોઈતી હતી, કારણ કે વાદી પ્રતિવાદીઓની ગેરહાજરીમાં જમીન માપી શક્યા ન હોત. એ નિર્વિવાદ હકીકત છે કે તમામ પ્રતિવાદીઓ મુંબઈ ખાતે રહેતા હતા અને છે, જ્યારે દાવાવાળી જમીન જિલ્લો-અમરેલી ખાતે આવેલી છે. આમ, તેમની ગેરહાજરીમાં દાવાવાળી જમીનની માપણી શક્ય ન બની શકી.

૭.૬ રેકૉર્ડ પર એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે વાદીની તેમના જવાબના ફકરા-૮ માં કરવામાં આવેલી આવી દલીલ પ્રતિવાદીઓ દ્વારા નકારવામાં આવી હોય કે વિવાદિત કરવામાં આવી હોય, એટલા માટે કે વર્ષ ૨૦૧૮ માં અથવા તે પછી,

પ્રતિવાદીઓએ માપણી માટે સ્થળ પર પોતાની જાતને ઉપલબ્ધ કરાવી હોય અને/અથવા તેની માપણી માટે મહેસૂલી સત્તાધિકારીનો સંપર્ક કર્યો હોય તેવું સૂચવવા માટે રેકૉર્ડ પર કંઈ નથી. એક્ઝિક્યુશન અરજી તારીખ ૩.૧૨.૨૦૨૨ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી છે, જે પોતે સૂચવે છે કે વાદી કરારનો પોતાનો ભાગ પૂરો કરવા માટે તૈયાર અને તત્પર હતા અને છે, એટલે કે માપણી હાથ ધરી શકાય તેને આધીન રકમ જમા કરાવવા તૈયાર છે.

૭.૭ વાદગ્રસ્ત અરજીના જવાબ પરથી અને વાદગ્રસ્ત હુકમ પરથી પણ, એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે પ્રતિવાદીઓના આચરણની નોંધ લીધી છે જે સૂચવે છે કે એક્ઝિક્યુશનમાં નોટિસ મળ્યા પછી, પ્રતિવાદીઓએ, વાસ્તવમાં, કોઈને કોઈ બહાને સમય પસાર કર્યો હતો અને એક તબક્કે બાબતનો નિકાલ કરવાની પોતાની તૈયારી દર્શાવી હતી. જ્યારે કંઈપણ ફળદાયી પરિણામ ન આવ્યું, ત્યારે વાદીએ સીપીસી ના ઓર્ડર ૨૧ રૂલ ૩૪ હેઠળ આંક-૩૦ હેઠળ અરજી દાખલ કરી, જેમાં એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે તારીખ ૧૭.૦૧.૨૦૨૬ ના તેના આદેશ દ્વારા પ્રતિવાદીઓને એક અઠવાડિયામાં વેચાણ દસ્તાવેજ કરી આપવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે તારીખ ૨૩.૦૧.૨૦૨૬ ના તેના આદેશ દ્વારા, વાદી કોર્ટમાં રૂ. ૨૬,૭૬,૮૧૨/- ની રકમ જમા કરાવે તેને આધીન, કોર્ટ કમિશનરને વેચાણ દસ્તાવેજ સંપાદિત કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, અને સુનાવણીની આગામી તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૨૬ નક્કી કરવામાં આવી હતી.

૭.૮ વાદગ્રસ્ત હુકમ સૂચવે છે કે સદર હુકમ અમલમાં મૂકી શકાય તે પહેલાં, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા એકિઝક્યુટિંગ કોર્ટને સદર તારીખ પહેલાં બાબત હાથ પર લેવા વિનંતી કરતી એક તાકીદની અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી, અને તે તબક્કે, તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૨૬ ના રોજ જ, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૨૮ હેઠળ વાદગ્રસ્ત અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૮. એકિઝક્યુટિંગ કોર્ટે કેસની સમગ્ર હકીકતોને વિગતવાર ધ્યાનમાં લીધી છે અને આખરે જણાવ્યું કે પ્રતિવાદીઓ દ્વારા એવો કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો નથી, જેના દ્વારા તેમને સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૨૮ હેઠળ કોઈ રાહત આપી શકાય; ઊલટાનું વાદગ્રસ્ત હુકમમાં ખાસ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે એકિઝક્યુશન પિટિશન તારીખ ૦૩.૧૨.૨૦૨૨ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જ્યારે વાદગ્રસ્ત અરજી પ્રતિવાદીઓ દ્વારા તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૨૬ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી. એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિવાદી નં. ૧ ના તારીખ ૦૮.૦૨.૨૦૧૮ ના પત્ર પછી, શું બન્યું હતું, તે કોઈ પક્ષકારે રેકૉર્ડ પર મૂક્યું નથી, ઊલટાનું મૌન રહ્યા હતા. વાદીએ વાદગ્રસ્ત અરજીના પોતાના જવાબના પેરા-૮ માં પોતાનું વલણ સ્પષ્ટ કર્યું છે. એવું જણાય છે કે એકિઝક્યુશન પિટિશન દાખલ થયા પછી વીતેલો સમય પક્ષકારો વચ્ચે ચાલતી સમાધાનની વાતોના કારણે જણાય છે. હકીકત એ રહી કે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, પ્રતિવાદીઓએ એકિઝક્યુશનનો વિરોધ કરતા વાંધાઓ દાખલ કર્યા ન હતા, જે એ પણ સૂચવે છે કે પ્રતિવાદીઓએ છેલ્લા ઉપાય તરીકે વાદગ્રસ્ત અરજી દાખલ

કરી હતી. પ્રતિવાદીઓ એ સાબિત કરવામાં અસમર્થ છે કે હુકમનામાનું પાલન કરવામાં, એટલે કે હુકમનામાની રકમ જમા કરાવવામાં વાદી તરફથી કોઈ ઈરાદાપૂર્વકનો અથવા જાણીજોઈને વિલંબ થયો હતો. રેકૉર્ડ પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે વાદી ચુકાદો/હુકમનામું પસાર થયા પછી કરારનો પોતાનો ભાગ પૂરો કરવા માટે હંમેશા તૈયાર અને તત્પર હતા, પરંતુ પ્રતિવાદીઓના અસહકારના કારણે, દાવાવાળી જમીનની માપણી થઈ શકી ન હતી, જેના પરિણામે રકમ જમા થઈ શકી ન હતી. એવું જણાય છે કે માપણી પછી, દાવાવાળી જમીનનું ક્ષેત્રફળ નક્કી થઈ શક્યું હોત અને તદનુસાર, વાદીએ રકમ જમા કરાવવાની જરૂર હતી.

૯. આમ, કેસની ઉપરોક્ત સમગ્ર હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને તેમજ પક્ષકારોના આચરણને ધ્યાનમાં રાખીને, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા એવી દલીલ કરી શકાય નહીં કે હુકમનામા પછી, વાદી કરારનો પોતાનો ભાગ પૂરો કરવા માટે તૈયાર અને તત્પર નહોતા; ઊલટાનું, પોતાની જમીનની માપણી માટે આગળ આવવું એ પ્રતિવાદીઓ પર નિર્ભર હતું અને ત્યારપછી, તેઓ ચુકવણી માંગી શક્યા હોત અથવા હુકમનામાની રકમ જમા કરાવવા માટે આગ્રહ રાખી શક્યા હોત. પ્રતિવાદીઓ દ્વારા જરૂરી કૃત્યો પૈકી કોઈ પણ કરવામાં ન આવ્યું હોવાથી, તેમને કરાર રદ કરવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે વાદીએ પહેલેથી જ રકમ જમા કરાવવાની પોતાની ઈચ્છા દર્શાવી દીધી છે.

૧૦. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ શ્રી જાની દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયોના સંદર્ભમાં, આ અદાલતને નીચેના કારણોસર જણાય છે કે તેમાંથી કોઈ પણ લાગુ પડતું નથી.

૧૦.૧ હબ્બાન શાહ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૨૮ હેઠળ દાખલ કરાયેલી કોઈપણ અરજીની ગેરહાજરીમાં, પ્રતિવાદીઓની દલીલ ધ્યાને લઈ શકાય છે. પ્રસ્તુત કેસમાં, આવી અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તેનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો, ભલે તે પ્રતિવાદીઓની વિરુદ્ધમાં હોય. વધુમાં, સદર કેસમાં, પસાર કરાયેલા ચુકાદા/હુકમનામામાં જ હુકમનામાની રકમ ચૂકવવા માટે સમયગાળો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હતો, જે હાથ પરનો કેસ નથી. એવું જણાય છે કે દાખલ કરાયેલ એક્ઝિક્યુશન કસૂર બદલ ફગાવી દેવામાં આવ્યું હતું. આ તમામ હકીકતો હાલના કેસમાં સંપૂર્ણપણે ખૂટે છે.

૧૦.૨ રામ લાલ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે જો હુકમનામાની રકમ જમા કરાવવા માટે સમયગાળાની કોઈ શરત ન હોય તો પણ, તેનો અર્થ એવો નથી કે કોઈપણ સમયે, હુકમનામા ધારક રકમ જમા કરાવી શકે છે, ઊલટાનું વાજબી સમયમાં રકમ જમા કરાવવી તેના પર નિર્ભર છે. ફરીથી, વાજબી સમય શું છે તે દરેક કેસની હકીકતો પર આધારિત છે અને કોઈ સીધો ફોર્મ્યુલા હોઈ શકે નહીં. એવું જણાય છે કે એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટ વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં સદર નિર્ણયનો સંદર્ભ આપ્યો છે અને તદનુસાર વ્યાજ મંજૂર કર્યું છે.

૧૦.૩ છેલ્લે, પી. શ્યામલા (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, તે કેસની હકીકતો પરથી જોઈ શકાય છે તેમ, નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પેરા-૨.૧ માં નોંધ્યા મુજબ હુકમનામામાં જ, વાદીને નિર્ધારિત સમયમાં રકમ જમા કરાવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો અને એવું જણાય છે કે તેઓ આવી રકમ જમા કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા, જે હાથ પરનો કેસ નથી.

૧૧. આ તબક્કે, હું ૨૦૨૬ લાઈવલો (એસસી) ૪૭૭ : ૨૦૨૬ આઈ.એન.એસ.સી. ૪૬૩ માં રિપોર્ટ થયેલા આનંદ નારાયણ શુક્લા વિ. જગત ધારી ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઉં છું અને તેના પર આધાર રાખું છું, જેમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે અગાઉના કેસ લો અને સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૨૮ હેઠળ દાખલ કરાયેલી અરજી અંગેના સિદ્ધાંતોની પુનઃસમીક્ષા કર્યા પછી નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

“૩૩. ૧૯૬૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૮ ની જોગવાઈઓ તેમજ ઉપર નોંધેલા નિર્ણયોની વિચારણા પર, અમારા મતે, ૧૯૬૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૮ હેઠળ સત્તાના ઉપયોગને માર્ગદર્શન આપતા કાનૂની સિદ્ધાંતોનો સારાંશ નીચે મુજબ આપી શકાય:

(૧) કરારના વિશિષ્ટ પાલન માટેનું હુકમનામું પ્રારંભિક હુકમનામાના સ્વરૂપનું હોય છે અને તેથી, હુકમનામાના અનુસંધાનમાં દસ્તાવેજ સંપાદિત ન થાય ત્યાં સુધી, હુકમનામું પસાર કરનાર અદાલત નિર્ધારિત સમયગાળામાં ચુકવણી ન કરવા/જમા ન કરાવવાના કારણે

કરાર/હુકમનામું રદ કરવાની અથવા આવી ચુકવણી/ડિપોઝિટ કરવા માટેની મુદત લંબાવવાની હકુમત ધરાવે છે.

(૨) હુકમનામા દ્વારા નિર્ધારિત સમયગાળામાં ચુકવણી ન કરવા/જમા ન કરાવવા બદલ કરાર/હુકમનામાનું કોઈ આપમેળે રદ્દીકરણ થતું નથી, કે ન તો જો ચુકવણી/ડિપોઝિટ માટેનો નિર્ધારિત સમયગાળો પૂરો થઈ ગયો હોય તો આવી ડિપોઝિટ કરવાથી સમયનું કોઈ આપમેળે વિસ્તરણ થતું નથી. જો કે, જ્યાં હુકમનામું એવી શરત મૂકે છે કે નિર્દિષ્ટ સમયગાળામાં ચૂકવણી/જમા કરવામાં નિષ્ફળ જતાં, હુકમનામું રદબાતલ થશે અથવા દાવો ફગાવી દેવામાં આવશે, ત્યાં ચૂકવણી/જમા કરવામાં નિષ્ફળ જવા પર હુકમનામું બિન-અમલપાત્ર બને છે [પી.આર. ચેલુમલાઈ વિ. એન.એચ. રવિ, (૨૦૧૫) ૯ એસસીસી ૫૨].

(૩) હુકમનામામાં નિર્ધારિત શરતોના પાલનમાં ડિપોઝિટ કરવા માટે સમય લંબાવવાની અરજ તે માટે નિર્ધારિત સમયગાળો પૂરો થતાં પહેલાં અથવા તે પછી પણ કરી શકાય છે [જોહરી સિંહ વિ. સુખપાલ સિંહ અને અન્ય, (૧૯૮૯) ૪ એસસીસી ૪૦૩].

(૪) આવી ચુકવણી અથવા ડિપોઝિટ કરવા માટે સમય લંબાવવાની અરજ કરવા માટે કોઈ ફોર્મ નિર્ધારિત નથી. તેથી, કસૂર થયેલી રકમ જમા કરાવવાની પરવાનગી માંગતી અરજને ડિપોઝિટ કરવા માટે સમય લંબાવવાની અરજ તરીકે ગણી શકાય. જ્યારે અદાલત

કરાર/હુકમનામાના રદ્દીકરણ માટેની અરજી પર ધ્યાન આપવા માંગતી હોય અથવા જ્યારે હુકમનામું અમલ માટે મૂકવામાં આવે ત્યારે આવી અરજ મૌખિક રીતે પણ કરી શકાય છે, بشرتે એક્ઝિક્યુશન કોર્ટ તે જ હોય જેણે હુકમનામું પસાર કર્યું હતું. જો કે, જો હુકમનામું એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યું હોય, તો સીપીસી ની કલમ ૩૭ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રથમ તબક્કાની અદાલત સમક્ષ આવી અરજ/અરજી કરી શકાય છે. વધુમાં, જે મહત્વનું છે તે એ છે કે આવી અરજીને દાવામાં અરજી તરીકે ગણવી જોઈએ અને તદનુસાર નંબર આપવો જોઈએ.

(૫) કરારનું વિશિષ્ટ પાલન એ સમાનતાવાળી (ઈક્વિટેબલ) રાહત હોવાથી, કરાર/હુકમનામાના રદ્દીકરણ માટેની અથવા હુકમનામાના પાલનમાં ડિપોઝિટ કરવા માટે સમય લંબાવવાની અરજ પર વિચાર કરતી વખતે, અદાલતે ઈક્વિટીના સિદ્ધાંતો દ્વારા માર્ગદર્શન મેળવવું જોઈએ. તેથી, ડિપોઝિટ કરવા માટે સમય લંબાવવાની અરજ પર વિચાર કરતી વખતે, ઈક્વિટીનું સંતુલન જાળવવા માટે, અદાલતે કેસની ઉપસ્થિતિ હકીકતો અને સંજોગો, પક્ષકારોના આચરણ અને શું હુકમનામા ધારક પર આવી વધારાની શરતો લાદીને, જજમેન્ટ દેવાદારને વિલંબ માટે પૂરતું વળતર આપી શકાય છે કે નહીં તે વિચારવું પડશે.

(૬) જો કે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૫ હેઠળની અરજીની જેમ ડિપોઝિટમાં દરેક દિવસનો વિલંબ સમજાવવાની જરૂર નથી, કસોટી એ

છે કે શું હુકમનામા ધારકના આચરણ પરથી તાર્કિક રીતે એવું અનુમાન કરી શકાય કે તેનો કરારનો પોતાનો ભાગ પૂર્ણ કરવાનો કોઈ ઇરાદો નહોતો. જો એવું જણાય, અને હુકમનામાની શરતોનું પાલન કરવામાં હુકમનામા ધારક તરફથી જાણીજોઈને બેદરકારીનું તત્વ જણાય, તો અદાલત કલમ ૨૮ હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને કરાર રદ કરી શકે છે.

(૭) સીપીસી ના ઓર્ડર ૨૦ રૂલ ૧૨ એ હેઠળ, જ્યારે સ્થાવર મિલકતના વેચાણ અથવા લીઝ માટેના કરારના વિશિષ્ટ પાલન માટેનું હુકમનામું આદેશ આપે છે કે ખરીદનાર અથવા પટ્ટાધારક દ્વારા ખરીદ કિંમત અથવા અન્ય રકમ ચૂકવવાની છે, ત્યારે અદાલતે તે સમયગાળો નિર્દિષ્ટ કરવો જ જોઈએ જેની અંદર ચૂકવણી કરવામાં આવશે. તેથી, જ્યાં વિશિષ્ટ પાલન માટેનો દાવો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવે છે પરંતુ એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા હુકમનામું કરવામાં આવે છે, અથવા જ્યાં વિશિષ્ટ પાલન માટેના હુકમનામા સામેની અપીલ ગુણદોષ પર ફગાવી દેવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલતે તે સમય નક્કી કરવો જ જોઈએ જેની અંદર આવી ચૂકવણી કરવાની છે. જો કોઈ સમય મર્યાદા નક્કી કરવામાં ન આવી હોય, તો તેનું પાલન વાજબી સમયગાળામાં થવું પડશે. વાજબી સમયગાળો શું હશે તે કેસની હકીકતો પર આધારિત રહેશે.”

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૨. આજની તારીખે જે કાયદો પ્રવર્તે છે, જો તે કેસની હકીકતો પર લાગુ થાય, તો અદાલતે એ જોવાની જરૂર છે કે શું હુકમનામા ધારક તરફથી હુકમનામાની રકમ જમા ન કરાવવામાં કોઈ ઇરાદાપૂર્વકનો વિલંબ થયો છે કે નહીં, કારણ કે વિશિષ્ટ પાલન મંજૂર કરતું હુકમનામું એ એક ન્યાયસંગત રાહત છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જે કેસમાં હુકમનામાની શરતોનું પાલન કરવામાં હુકમનામા ધારક તરફથી જાણીજોઈને કરેલી બેદરકારીનું તત્વ હોય, ત્યાં અદાલત સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૨૮ હેઠળ પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને કરાર રદ કરી શકે છે.

૧૨.૧ પ્રતિવાદીઓ દ્વારા વાદગ્રસ્ત અરજીમાં આવો કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો નથી, એટલા માટે કે હુકમનામાની શરતનું પાલન કરવામાં વાદી – હુકમનામા ધારક તરફથી કોઈ જાણીજોઈને બેદરકારી નથી અને ડિપોઝિટ કરવામાં કોઈ ઇરાદાપૂર્વકનો વિલંબ થયો નથી; ઊલટાનું ઉપર અવલોકન કર્યા મુજબ, પ્રતિવાદીઓએ તેમની દાવાવાળી જમીનની માપણી કરાવી ન હતી, જેના પરિણામે આખરે હુકમનામાની રકમ જમા કરાવવામાં વિલંબ થયો હતો. વધુમાં, એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટે વાદીને ૯% વ્યાજ સાથે મુદ્દલ રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપીને તેમને વળતર આપ્યું છે, જેથી એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટમાં કોઈ ભૂલ શોધી શકાતી નથી.

૧૩. આમ, ઉપરોક્ત હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને અને આનંદ નારાયણ શુક્લા (ઉપર મુજબ) ના કેસના સિદ્ધાંતને લાગુ કરતાં, મારો એવો

સુવિચારિત મત છે કે વાદગ્રસ્ત હુકમ કોઈપણ અનિયમિતતા અને/અથવા ગેરકાયદેસરતાથી પીડાતો નથી અને જેથી, વાદગ્રસ્ત હુકમ કાયદાની સુસ્થાપિત સ્થિતિની વિરુદ્ધ પસાર કરવામાં આવ્યો ન હતો.

૧૪. હું એ અવલોકન કરવા માંગુ છું કે આ અદાલત, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે, માત્ર એટલા માટે કે કોઈ અન્ય મત શક્ય છે, નીચેની અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમમાં દખલ કરી શકતી નથી અને કરવી જોઈએ નહીં. એ સુસ્થાપિત છે કે જ્યાં સુધી કાયદાની કોઈ ધોર ભૂલ કરવામાં ન આવી હોય અથવા તારણ એટલું વિફૂત ન હોય અથવા હુકમ પસાર કરતી વખતે નીચેની અદાલત દ્વારા કોઈ ગંભીર ભૂલ કરવામાં ન આવી હોય, ત્યાં સુધી આ અદાલતે કાયદાની માત્ર અમુક ભૂલ થઈ હોવાના આધારે આવા હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવાથી દૂર રહેવું જોઈએ. આ અરજીમાં વાદગ્રસ્ત હુકમમાં આવી કોઈ ભૂલ જણાતી નથી.

૧૪.૧ (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૬૭૫ માં રિપોર્ટ થયેલા સૂર્ય દેવ રાય વિ. રામ ચંદર રાય ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો યોગ્ય રહેશે, જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

“૨૨. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૨૨૭ દરેક હાઈકોર્ટને તે તમામ અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલો પર અધિક્ષકની સત્તા આપે છે જેના સંબંધમાં તે હુકમત ધરાવે છે સિવાય કે સશસ્ત્ર દળોને લગતા કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા તેના હેઠળ રચાયેલ કોઈપણ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ. આવી સત્તાની

સામાન્યતાને પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના હાઈકોર્ટને અનુચ્છેદ ૨૨૭ ની કલમ (૨) અને (૩) દ્વારા અમુક ચોક્કસ સત્તાઓ આપવામાં આવી છે જેની સાથે આપણે અહીં ચિંતિત નથી. એ સુસ્થાપિત છે કે હાઈકોર્ટને આ રીતે આપવામાં આવેલી અધિક્ષકની સત્તા વહીવટી તેમજ ન્યાયિક છે, અને કોઈપણ નારાજ વ્યક્તિની વિનંતી પર તેનો ઉપયોગ કરવા સક્ષમ છે અથવા સુઓ મોટો પણ વાપરી શકાય છે. હાઈકોર્ટમાં અધિક્ષકની આવી વ્યાપક સત્તા નિહિત કરવા પાછળનો સર્વોચ્ચ વિચાર ન્યાયનો માર્ગ મોકળો કરવાનો અને તેમાં રહેલા કોઈપણ અવરોધોને દૂર કરવાનો છે. અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની સત્તા અનુચ્છેદ ૨૨૬ દ્વારા હાઈકોર્ટને આપવામાં આવેલી સત્તા કરતાં વધુ વ્યાપક છે તે અર્થમાં કે અધિક્ષકની સત્તા પ્રક્રિયાની તે ટેકનિકલિટીઓ અથવા પરંપરાગત બંધનોને આધીન નથી જે સરટોરારી હકુમતમાં જોવા મળે છે. બાકી સત્તાના ઉપયોગને આહ્વાન કરતા પરિમાણો લગભગ સમાન છે.

૩૮. આવી બાબતો વારંવાર હાઈકોર્ટ સમક્ષ ઉદ્ભવે છે. અમે પુનરાવર્તનના જોખમે પણ અમારા તારણોનો સંક્ષિપ્તમાં સારાંશ આપીએ છીએ અને તે નીચે મુજબ દર્શાવીએ છીએ:

(૧) ૧-૭-૨૦૦૨ થી અમલી કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૧૫ માં અધિનિયમ ૪૬/૧૯૯૯ દ્વારા કરાયેલ સુધારો બંધારણના

અનુચ્છેદ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ હાઈકોર્ટની હકુમતને કોઈપણ રીતે અસર કરી શકતો નથી અને કરતો નથી.

(૨) હાઈકોર્ટની ગૌણ અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા વચગાળાના હુકમો, જેની સામે સીપીસી સુધારા અધિનિયમ ૪૬/૧૯૮૮ દ્વારા રિવિઝનનો ઉપાય બાકાત રાખવામાં આવ્યો છે, તે તેમ છતાં હાઈકોર્ટની સરટોરારી અને સુપરવાઈઝરી હકુમત હેઠળ પડકારવા માટે ખુલ્લા છે અને તેને આધીન રહેવાનું ચાલુ રાખે છે.

(૩) બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ સરટોરારી હકુમતની ધોર ભૂલો સુધારવા માટે જારી કરવામાં આવે છે એટલે કે જ્યારે કોઈ ગૌણ અદાલત (૧) હકુમત વિના કાર્ય કરતી જણાય – જ્યાં કોઈ અસ્તિત્વ નથી ત્યાં હકુમત સ્વીકારીને, અથવા (૨) તેની હકુમત કરતાં વધુમાં – હકુમતની મર્યાદાઓ ઓળંગીને, અથવા (૩) કાયદા અથવા પ્રક્રિયાના નિયમોની ધોર અવગણના કરીને અથવા જ્યાં કોઈ પ્રક્રિયા નિર્દિષ્ટ નથી ત્યાં કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉલ્લંઘનમાં કાર્ય કરતી જણાય, અને તે દ્વારા ન્યાયની નિષ્ફળતા ઊભી થાય.

(૪) બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ સુપરવાઈઝરી હકુમત ગૌણ અદાલતોને તેમની હકુમતની મર્યાદામાં રાખવા માટે વાપરવામાં આવે છે. જ્યારે ગૌણ અદાલતે એવી હકુમત સ્વીકારી હોય જે તેની પાસે નથી અથવા જે હકુમત તેની પાસે છે તેનો ઉપયોગ કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હોય

અથવા ઉપલબ્ધ હકુમત હોવા છતાં અદાલત દ્વારા કાયદા દ્વારા માન્ય ન હોય તેવી રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવી રહી હોય અને તેના કારણે ન્યાયની નિષ્ફળતા અથવા ગંભીર અન્યાય થયો હોય, ત્યારે હાઈકોર્ટ તેની સુપરવાઈઝરી હકુમત વાપરવા માટે આગળ આવી શકે છે.

(૫) ભલે તે સરટોરારીની રિટ હોય કે સુપરવાઈઝરી હકુમતનો ઉપયોગ હોય, હકીકત અથવા કાયદાની માત્ર ભૂલો સુધારવા માટે કોઈ પણ ઉપલબ્ધ નથી સિવાય કે નીચેની જરૂરિયાતો સંતોષાય: (૧) ભૂલ કાર્યવાહીના રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ અને દેખીતી હોય જેમ કે જ્યારે તે કાયદાની જોગવાઈઓની સ્પષ્ટ અજ્ઞાનતા અથવા ઘોર અવગણના પર આધારિત હોય, અને (૨) તેના કારણે ગંભીર અન્યાય અથવા ન્યાયની ઘોર નિષ્ફળતા થઈ હોય.

(૬) સ્પષ્ટ ભૂલ એ એવી ભૂલ છે જે સ્વયં-સ્પષ્ટ છે એટલે કે જે કોઈપણ લાંબી અથવા જટિલ દલીલ અથવા તર્કના લાંબા પ્રવાહમાં સામેલ થયા વિના સમજી શકાય અથવા દર્શાવી શકાય. જ્યાં બે અનુમાનો વાજબી રીતે શક્ય હોય અને ગૌણ અદાલતે એક મત લેવાનું પસંદ કર્યું હોય, તો તે ભૂલને ઘોર અથવા સ્પષ્ટ કહી શકાય નહીં.

(૭) સરટોરારીની રિટ જારી કરવાની સત્તા અને સુપરવાઈઝરી હકુમતનો ઉપયોગ સંયમપૂર્વક અને માત્ર યોગ્ય કેસોમાં જ કરવાનો છે જ્યાં હાઈકોર્ટનું ન્યાયિક અંતઃકરણ તેને કાર્ય કરવાનો આદેશ આપે કે રખેને

ન્યાયની ઘોર નિષ્ફળતા અથવા ગંભીર અન્યાય થાય. જ્યારે ગોંડા અદાલતમાં કોઈપણ દાવો અથવા કાર્યવાહી પેન્ડિંગ હોય તે દરમિયાન ઉપરોક્ત બે હકુમતો પૈકી કોઈપણ આહ્વાન કરવાની માંગ કરવામાં આવે ત્યારે કાળજી, સાવચેતી અને વિચારશીલતા રાખવાની જરૂર છે અને ભૂલ જો કે સુધારા માટેની માંગ કરતી હોવા છતાં તેની સામે કરવામાં આવેલી અપીલ અથવા રિવિઝનમાં કાર્યવાહીના નિષ્કર્ષ પર સુધારવા માટે સક્ષમ છે અને હાઈકોર્ટની સરટોરારી અથવા સુપરવાઈઝરી હકુમતને આહ્વાન કરતી અરજી દાખલ કરવાથી દાવા અથવા કાર્યવાહીના સરળ પ્રવાહ અને/અથવા વહેલા નિકાલમાં અવરોધ ઊભો થશે. હાઈકોર્ટ ત્યાં હસ્તક્ષેપ કરવા તરફ વલણ અનુભવી શકે છે જ્યાં ભૂલ એવી હોય કે જો તે જ ક્ષણે સુધારવામાં ન આવે, તો પાછળના તબક્કે સુધારણા માટે અસમર્થ બની શકે છે અને હસ્તક્ષેપ કરવાનો ઇનકાર ન્યાયની વિડંબનામાં પરિણમશે અથવા જ્યાં આવો ઇનકાર પોતે જ મુકદ્દમાને લંબાવવામાં પરિણમશે.

(૮) સરટોરારી અથવા સુપરવાઈઝરી હકુમતના ઉપયોગમાં હાઈકોર્ટ પોતાની જાતને અપીલની કોર્ટમાં પરિવર્તિત કરશે નહીં અને પુરાવાની પુનઃમૂલવણી અથવા મૂલ્યાંકનમાં સામેલ થશે નહીં અથવા અનુમાન દોરવામાં ભૂલો સુધારશે નહીં અથવા માત્ર ઔપચારિક અથવા ટેકનિકલ પ્રકૃતિની ભૂલો સુધારશે નહીં.

(૯) વ્યવહારમાં, સરટોરારીની રિટ જારી કરવાની હકુમતનો ઉપયોગ કરવા માટેના પરિમાણો અને સુપરવાઈઝરી હકુમતના ઉપયોગ માટે બોલાવતા પરિમાણો લગભગ સમાન છે અને ભારતમાં હાઈકોર્ટ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી હકુમતની વ્યાપકતાએ અંગ્રેજી અદાલતોથી વિપરીત બંને હકુમતો વચ્ચેનો તફાવત લગભગ ભૂંસી નાખ્યો છે. સરટોરારીની રિટ જારી કરવાની હકુમતનો ઉપયોગ કરતી વખતે, હાઈકોર્ટ ગૌણ અદાલતોના કૃત્ય, હુકમ અથવા કાર્યવાહીને રદબાતલ અથવા રદ કરી શકે છે પરંતુ તેની જગ્યાએ પોતાના નિર્ણયને બદલી શકતી નથી. સુપરવાઈઝરી હકુમતના ઉપયોગમાં હાઈકોર્ટ માત્ર ગૌણ અદાલતને તે રીતે માર્ગદર્શન આપવા માટે યોગ્ય નિર્દેશો આપી શકે છે જે રીતે તે ત્યારપછી અથવા નવેસરથી કાર્ય કરશે અથવા આગળ વધશે, એટલું જ નહીં પરંતુ યોગ્ય કેસોમાં હાઈકોર્ટ પોતે ગૌણ અદાલતના હુકમના સ્થાનિકરણ અથવા અવેજીકરણમાં એવો હુકમ કરી શકે છે જેવો અદાલતે કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં કરવો જોઈતો હતો.”

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૪.૨ મેસર્સ ગારમેન્ટ ક્રાફ્ટ વિ. પ્રકાશ ચંદ ગોયલ, (૨૦૨૨) ૪ એસસીસી ૧૮૧ (પેરા ૧૫ અને ૧૬) માં રિપોર્ટ થયેલા કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો પણ યોગ્ય રહેશે, જેના દ્વારા નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:-

“૧૫. પક્ષકારોના વકીલને સાંભળ્યા પછી, અમારો સ્પષ્ટ મત છે કે વાદગ્રસ્ત હુકમ [પ્રકાશ ચંદ ગોયલ વિ. ગારમેન્ટ કાફ્ટ, ૨૦૧૯ એસસીસી ઓનલાઇન દિલ્હી ૧૧૯૪૩] કાયદા વિરુદ્ધ છે અને કેટલાક કારણોસર ટકી શકે તેમ નથી, પરંતુ મુખ્યત્વે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ હાઇકોર્ટ દ્વારા વાપરવામાં આવતી મર્યાદિત હકુમતથી વિચલન માટે. સુપરવાઇઝરી હકુમત વાપરતી હાઇકોર્ટ પુરાવા અથવા હકીકતોની પુનઃમૂલવણી કરવા, ફરીથી તોળવા માટે પ્રથમ અપીલની કોર્ટ તરીકે કામ કરતી નથી જેના પર પડકાર હેઠળનો નિર્ણય આધારિત છે. સુપરવાઇઝરી હકુમત હકીકતની દરેક ભૂલ અથવા કાયદાકીય ક્ષતિને સુધારવા માટે નથી જ્યારે અંતિમ તારણ વાજબી હોય અથવા સમર્થન આપી શકાય તેવું હોય. હાઇકોર્ટે નીચલી અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલના હકીકતો અને નિષ્કર્ષ પરના પોતાના નિર્ણયને બદલવાનો નથી. [સેલિના કોઈલ્હો પેરેરા વિ. ઉલ્હાસ મહાબળેશ્વર ખોલકર, (૨૦૧૦) ૧ એસસીસી ૨૧૭ : (૨૦૧૦) ૧ એસસીસી (સિવિલ) ૬૯] ઉપયોગમાં લેવાતી હકુમત એ ફરજની ઘોર ઉપેક્ષા અથવા સ્પષ્ટ દુરુપયોગ, કાયદા અથવા ન્યાયના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોના ઉદ્ધંધનને સુધારવા માટે સુધારાત્મક હકુમતની પ્રકૃતિની છે. અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની સત્તા યોગ્ય કેસોમાં સંયમપૂર્વક વાપરવામાં આવે છે, જેમ કે જ્યારે વાજબી ઠેરવવા માટે કોઈ પુરાવો જ ન હોય, અથવા તારણ એટલું વિફળ હોય કે કોઈ વાજબી વ્યક્તિ સંભવતઃ આવા નિષ્કર્ષ પર ન આવી

શકે જેના પર કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ આવી છે. એ સ્વયંસિદ્ધ છે કે ન્યાયની નિષ્ફળતા ન થાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે આવી વિવેકાધીન રાહતનો ઉપયોગ કરવો જ જોઈએ.

૧૬. અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ હકુમતના દાયરાને સમજાવતાં, આ અદાલતે એસ્ટ્રેલા રબર વિ. દાસ એસ્ટેટ (પી) લિ. [એસ્ટ્રેલા રબર વિ. દાસ એસ્ટેટ (પી) લિ., (૨૦૦૧) ૮ એસસીસી ૯૭] માં અવલોકન કર્યું છે: (એસસીસી પૃ. ૧૦૧-૧૦૨, પેરા ૬)

‘૬. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ હાઈકોર્ટ દ્વારા સત્તા અને હકુમતના ઉપયોગના દાયરા અને મર્યાદાની આ અદાલતના સંખ્યાબંધ નિર્ણયોમાં તપાસ કરવામાં આવી છે અને સમજાવવામાં આવી છે. આ અનુચ્છેદ હેઠળ સત્તાના ઉપયોગમાં નીચલી અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલોને તેમની સત્તાની મર્યાદામાં રાખવાની અને તેઓ કાયદેસર રીતે તેમની પાસેથી અપેક્ષિત અથવા જરૂરી ફરજ બજાવે છે તે જોવાની હાઈકોર્ટ પરની ફરજ સામેલ છે. ગૌણ અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલોની હકુમતની મર્યાદામાં લેવાયેલા તમામ પ્રકારના મુશ્કેલી અથવા ખોટા નિર્ણયો સુધારવા માટે હાઈકોર્ટમાં કોઈ અમર્યાદિત વિશેષાધિકાર નિહિત નથી. આ સત્તાનો ઉપયોગ અને અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલોના આદેશોમાં હસ્તક્ષેપ ફરજની ગંભીર ઉપેક્ષા અને કાયદા અથવા ન્યાયના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોના ઘોર ઉલ્લંઘનના કેસો

પૂરતો મર્યાદિત છે, જ્યાં જો હાઈકોર્ટ હસ્તક્ષેપ ન કરે, તો ગંભીર અન્યાય અણસુધરેલો રહે છે. એ પણ સુસ્થાપિત છે કે હાઈકોર્ટ આ અનુરોધ હેઠળ કાર્ય કરતી વખતે એપેલેટ કોર્ટ તરીકે પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતી નથી અથવા રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ ન હોય તેવી ભૂલ સુધારવા માટે ગૌણ અદાલતના નિર્ણયની જગ્યાએ પોતાના ચુકાદાને બદલી શકતી નથી. હાઈકોર્ટ નીચલી અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલના હકીકતોના તારણોને બાજુ પર રાખી શકે છે અથવા અવગણી શકે છે, જો વાજબી ઠેરવવા માટે કોઈ પુરાવો જ ન હોય અથવા તારણ એટલું વિફળ હોય કે કોઈ વાજબી વ્યક્તિ સંભવતઃ આવા નિષ્કર્ષ પર ન આવી શકે, જેના પર અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ આવી છે.’

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૫. આ અદાલત વાદગ્રસ્ત હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવા તૈયાર ન હોવાથી, જો કોઈપણ કારણસર વેચાણ દસ્તાવેજનું સંપાદન હજુ પણ પેન્ડિંગ હોય, તો એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટ એ જોશે કે તે વહેલી તકે સંપાદિત થાય અને એક્ઝિક્યુશન પિટિશનનો વહેલી તકે નિકાલ કરવામાં આવે. (જુઓ:- ૨૦૨૫ (૯) એસસીસી પૃષ્ઠ ૮ માં રિપોર્ટ થયેલા પેરિયમ્માલ (મૃતક) એલઆર મારફત વિ. વી. રાજમણી).

૧૬. આ તબક્કે, અરજદાર તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી જાની આ કોર્ટને વિનંતી કરશે કે અરજદારની તરફેણમાં તારીખ ૦૮.૦૨.૨૦૧૮ થી વાસ્તવિક

ડિપોઝિટની તારીખ સુધી વ્યાજ મેળવવાની દાદ માંગતી યોગ્ય અરજી દાખલ કરવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવે, કારણ કે તેમના જણાવ્યા મુજબ, રામ લાલ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય મુજબ, વાસ્તવિક રકમ જમા ન થાય ત્યા સુધી અરજદાર વ્યાજ મેળવવા માટે હકદાર છે.

૧૬.૧ અરજદારો વ્યાજના સમયગાળાના મુદ્દા પર આ અદાલત પાસેથી કોઈ કારણો આમંત્રિત કરતા ન હોવાથી, તારીખ ૦૮.૦૨.૨૦૧૮ થી વાસ્તવિક ડિપોઝિટની તારીખ સુધી વ્યાજ મેળવવાના સંદર્ભમાં યોગ્ય દાદ માંગતી યોગ્ય અરજી દાખલ કરવા માટે અરજદારની તરફેણમાં સ્વતંત્રતા અનામત રાખવામાં આવે છે. આ તબક્કે, હું આ મુદ્દા પર મારો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરી રહ્યો નથી. એક્ઝિક્યુટિંગ કોર્ટ પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી ઉપરોક્ત મુદ્દાની તપાસ કરી શકે છે.

નિષ્કર્ષ:-

૧૭. ઉપરોક્ત કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, મને આ અરજીમાં કોઈ તથ્ય જણાતું નથી જેને ફગાવી દેવી જરૂરી છે. તદનુસાર, ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કર્યા વિના તે આથી ફગાવી દેવામાં આવે છે.

(મૌલિક જે. શેલત, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====